

Vlaamse gierigaards

aap
beest
bendigaard
centenkliever

krimpkloot
kribbenbijter
neet
niiner

gierige geit
gierige klink
gierige heks
gierige lut

View metadata, citation and similar papers at core.ac.uk

brought to you by CORE

provided by Ghent University Academic Bibliography

duitenkliever, -kliefster
geldjood
gierigaard
halvefrankjesbijter
kluitenbijter
kluitenwrijver
krentenbijter, -bijtster
krentenkakker
kreut

pees
peperklink
peperkont
pezewever, -weefster, -weving
pin
pleut
profijtschijter
spekjood
vrek

gierige taart
gierige tinke
gierige trien
gierige tang
gierige teef

52

Drentse gierigaards

a(o)gap
centenkakker
eremiet
gierigaard
gierlap
gierpense
kniezebieter
graanzer(d)
graoperd
gresmieger
grienderd

griepstuver
haorneuze
knieperd
kniepstuver
krieger(d)
krint
krintenkakker
krintenschier
netenschieter
oetzoeger
oetzuker

parg
peuthond
pienekakker
pienekeutel
pinterd
prengel
voele
vrek
zeikerd
zoeger
zunigerd

KRIMPKLOOT EN PIENEKEUTEL ZIJN GIERIGAARDS

Hoe wij schelden in taal en dialect¹

Veronique De Tier en Siemon Reker

1. Inleiding

“Waar is die fiets nou toch, verdraaid nog an toe!” De man begon nijziger en nijziger te worden. Gauw dit nog even, snel wilde hij dat regelen en opeens had hij geen tijd meer te verliezen. En toen bleek z'n fiets nota bene onvindbaar. “Waar is die rotfiets?” vroeg hij zich luidkeels af, maar de vraag bleef onbeantwoord. Er was niemand in de buurt.

Dit verhaal is weliswaar verzonnen, maar het is een situatie die vaker voorkomt en die het mogelijk maakt bij voorbaat de angel te halen uit het heikele onderwerp van deze bijdrage, *scheldwoorden*.....

De fietsenzoeker in kwestie lijkt op het eerste gezicht zijn vervoermiddel uit te schelden, maar bij nadere beschouwing is dat uiteraard nonsens: het ding is onvindbaar en op een onbezield voorwerp schelden, heeft geen zin. *Rotfiets* betekent in dit geval niets anders dan dat de onvindbaarheid van de fiets een rotsituatie oplevert. Iemand die raast en scheldt op een ander kan in wezen zichzelf als schiet-schijf hebben.

2. Scheld- en schimpwoorden

Scheldwoorden zijn gauw gevonden en ze worden er niet anders van of je ze nu scheld-, smaad- of schimpwoorden noemt. Met een geleerd woord worden ze aangeduid als *invec-tieven*, maar zelfs dat verandert niets aan het doel waarmee we ze benutten. We schelden met onszelf als slachtoffer als we stoom willen afblazen, of op een ander als we die willen aanvallen, vernederen of iets dergelijks. Het hangt helemaal van de omstandigheden af of je zwaarder of min-

der zwaar moet tillen aan wat gezegd wordt. Een hele vriendelijke variant is bijvoorbeeld het gebruik om inwoners van plaatsen allemaal dezelfde aanduiding te geven, zoals de *kruikenzeikers* van Tilburg of de *manebussers* van Mechelen. Het lijken in dit geval eerder pesterijtjes. Voor Nederland zijn ze zelfs verzameld in het *Groot schimpnamenboek van Nederland* van D. van der Heide.

De creativiteit van de taalgebruiker is in de sector invectieven zeer groot. Alles lijkt bijna geschikt om iemand te beledigen, er is een dekseltje voor ieder potje, hoe scheef het ook is. Scheldwoorden staan vanzelfsprekend in relatie met de werkelijkheid en ze worden vaak gekozen op basis van een vergelijkingspunt. We projecteren een eigenaardigheid van iets of iemand op de persoon die we willen treffen. Die vergelijkingspunten zijn in onze directe nabijheid te vinden: personen, dieren, dingen.

Neem het volgende. In vragenlijst 58 van het *Woordenboek van de Vlaamse dialecten*, dat gemaakt wordt aan de Universiteit Gent, werd in Oost-, West- en Zeeuws-Vlaanderen gevraagd hoe men een gierigaard noemt. De oogst is bepaald uitgebreid, zoals te zien is in het lijstje hiernaast. Ook diverse dialectwoordenboeken nemen heel wat woorden op om gierigaards te benoemen. Als voorbeeld geven we hier een reeks scheldwoorden voor Drentse gierigaards, samengeraapt uit het *Woordenboek van de Drentse Dialecten* van G. H. Kocks, gemaakt aan de Rijksuniversiteit Groningen. Uit deze twee lijsten kunnen we al afleiden dat de taalgebruiker niet echt veel moeite hoeft te doen om materiaal te vinden in zijn directe omgeving. Het valt daarbij op dat er heel wat manieren zijn om scheldwoorden te maken.

Een dikke visvrouw en een magere barbier hadden zich te verantwoorden wegens bu-
rengerucht. Daarbij ontwikkelde zich het volgende gesprek:

Komm.: “Heb jij dien man uitgescholden?”

Vrouw: “God, bewaar me! Ik heb alleen, omdat hij altijd zijn zeepsop op mijn goot-
plank gooit gezegd: Laat dat staan, magere kribbenbijter.”

Komm.: “Ei! En verder?”

De man invallende: “Toen heb ik natuurlijk gezegd: Voor jou, dikke rolpens?”

De vrouw invallende: “Uwé begrijpt, toen hij rolpens zei, werd ik nijdig. Ik ben een veel
te fatsoenlijke vrouw om mij door zoo’n Spaansche riet te laten verdeclineeren. Wat
denkt zoo’n lee-

wel. Die snoet-
alles wat voor
De heele buurt
magere zwietka-
de kommissaris.

Uit een krantenverslag van een verhoor op een poli-
tiebureau uit C. G.N. De Vooijs, Scheldnamen, spot-
namen en vleinamen in de Nieuwe Taalgids 35 (1941),
p. 49-62.

slierspersie beter

lijke droogstok
schraper zegt
zijn mond komt.
weet, dat hij een
narie is, meneer
Als u die kale
kende, zou u wel

weten, dat een fatsoenlijke vrouw zich door een schuimslikker, zooals hij, niet kom-
mandeeren laat. Eeuwig en altijd gooit die baardvilder zijn vuil zeepsop op mijn goot-
plank, en toen ik hem er wat van zeg, begint hij te schelden. ‘t is om razend te worden!
Maar ik laat me niet door zoo’n lat veraffronteeren. Daar kon ik dagwerk van hebben
als ik naar de pijpen van zoo’n uitgeklopt mouwvest, zoo’n drogen zeepsmeerder wou
dansen. Dat nooit, meneer de kommissaris! Eer dat ik me door dien uitgemergelden
scheerriem, dien doorgebroken hengelstok laat verschandaliseeren, moet er heel wat
anders gebeuren. Zoo’n misselijke stokvisch met O-beenen durft mij rolpens te noe-
men. Zou je zoo’n platgeslagen puitaal niet in zijn nek nemen? Maar daar is die akelige
zeepmug veel te mager voor. Uwé kan doen wat u wil, meneer de kommissaris. De
agent heeft me meegenomen, omdat hij zei, dat ik schandaal en rumoer maakte, maar
als uwé een eerlijk mensch is, zal uwé begrijpen, dat ik de vrouw er niet naar ben om
mezelf in ‘t serijbel te helpen door zoo’n schriel mirakel van een slappen scheerdoek
uit te schelden. Die rolpens van hem, laat ik niet op me zitten. Ik zal ‘t voor den koning
weghalen als ‘t noodig is, maar die sla-schuim-over-den-duim zal de kast in - zoowaar
ik een knappe vrouw ben.”

De kommissaris verwonderde zich en doet het nog, dat er voor één barbier zoveel
scheldwoorden te vinden zijn in zoo weinig tijd.

3. Hoe vormen we scheldwoorden?

In de Vlaamse en Drentse lijstjes met woorden voor gierigaards is duidelijk te zien dat scheldwoorden op allerlei manieren gevormd kunnen worden: niet alleen korte, enkelvoudige zelfstandige naamwoorden zoals *aap*, *beest*, *pin*, *krent* en *kreut* kunnen worden gebruikt om iemand uit te schelden, ook afleidingen van werkwoorden als *nijper* en *graanzerd* of van adjectieven als *bendigaard*, *gierigaard*. Zelfs woordgroepen zoals *gierige prij* of *gierige klinke* komen frequent voor. De woorden waar scheldwoorden van afgeleid zijn of mee gecombineerd worden, hebben natuurlijk een negatieve of minstens een lachwekkende betekenis, want we drukken een veroordeling uit. Hoe negatiever of lachwekkender het adjectief of het werkwoord is, hoe harder het scheldwoord klinkt: *zeikerd*, *schele tinke*, *domme ganze*, *dwaze kalle*.

Een ander type woorden dat heel frequent gebruikt wordt is de samenstelling: *krentenkakker*, *peperklink*, *gierlap*, *spekjood*. Samenstellingen zijn woorden die uit twee delen bestaan. Als we een hele reeks scheldwoorden bij elkaar zien, merken we onmiddellijk op dat het eerste deel van deze scheldsamenstellingen vaak verband houdt met een werkwoord, dat iets negatiefs uitdrukt. In aanmerking komen uiteraard woorden als *babbelen*, *ratelen*, *tetteren*, *kwebbelen*, *bleiten*, *tsjepen*, *plagen*, enz. Voorbeelden zijn er genoeg in het Nederlands en in de dialecten: *babbelkont*, *tettermadam*, *giecheltrut*, *bleitkous*, *tsjiejpmuile*.

Nemen we als voorbeeld *tateren*, dan merken we dat dit met heel wat verschillende woorden ter rechterzijde gecombineerd kan worden. Alleen in het *Woordenboek der Nederlandsche Taal* (WNT) vinden we al negen verschillende *tater*-samenstellingen: *tatergat*, *-kerte*, *-kloot*, *-kont*, *-kous*, *-muil*, *-pot*, *-smoel*, *-snater*. Teirlinck vermeldt er in zijn *Zuid-Oostvlaandersch Idioticon* evenveel: *taterbek*, *-gat*, *-muile*, *-pot*, *-smoel*, *-kouse*, *-kerte*, *-konte* en *-kloot*. Het *Antwerps Dialectwoordenboek* van Cornelissen-Vervliet neemt *taterbakkes*, *tatergat* en *taterkont* op.

Soms is het eerste deel van zo'n samenstelling geen werkwoord zoals in de bovenstaande voorbeelden, maar een ander woord dat een negatieve of minder mooie eigenschap in de verf zet, bijvoorbeeld adjectieven als *dom*, *vuil* of *klets* in *domkop*, *vuiloor*, *kletskop*, etc.. Bekijken we *vuil* in het WNT dan zien we daar samenstellingen als *vuilbaard*, *-bek*, *-broek*, *-brok*, *-hoofd*, *-kanis*, *-kerte*, *-kloot* en *-kul* die 'vuil, zedeloos, ontuchtig persoon' betekenen. Andere samenstellingen hebben in het eerste deel wel eens een substantief, zoals het Lokerse *azijntoote* of *azijnkanne* 'zuurpruim', het Groningse *janneverkoar* 'iemand die graag jenever drinkt' en het algemeen bekende *klootzak*.

4. Waar zoeken we onze scheldwoorden?

Als we het rijtje scheldwoorden met *tateren* en *vuil* als eerste deel bekijken, blijkt dat het tweede deel van die samenstellingen nogal vaak uit dezelfde woordvelden afkomstig is. Het naamgevingsmotief van scheldwoorden is duidelijk te vinden in een aantal in het oog springende categorieën, het gaat vooral om dieren, personen en een beperkt aantal voorwerpen en/of zaken.

4.1. Magere haringen en papzeugen

Diernamen doen het goed in allerlei taaluitingen zoals vergelijkingen en spreekwoorden. Heel wat voorbeelden van dierenvergelijkingen zijn te vinden in *In Vergelijking met dieren*, het vijfde dialectenboek van de Stichting Nederlandse Dialecten (1999), dat aan de hand van een grote krantenenquête allerlei vergelijkingen waarin dieren voorkomen, heeft besproken in het Nederlandse taalgebied. Ook als scheldwoord of als deel van een scheldwoord zijn diernamen erg populair. *Geit*, *koe*, *kalf*, *schaap*, *ezel*, *varken* en zelfs *(h)annewuiten* 'Vlaamse gaai' of *uiven* 'uil', bijna elk dier lijkt gebruikt te kunnen worden om iemand te beledigen. En in combinatie met passende woorden nemen de mogelijkheden astronomische vormen aan: *magere haring*, *vette os*, *domme koe*, *stom kalf*, *dwaze geit*, *schele tinke*, en zo zijn er meer te bedenken.

WOORDVERKLARING

a:(o)gap: verwijst naar de bijbelse koning Achab

bel: flard, lap – slordige vrouwelijk

bendig < behendig: spaarzaam

bengel: oorspr. stok, knuppel

blanket: blanketsel, maquillage

bleiten: wenen, huilen

boksem: broek

bot: dom, onbeleefd

brossen: eten, morsen

deus: doos

dreudeln: zeuren, talmen

dul/dol: gek

eremiet: heremiet, kluizenaar

fiemeln: schijnheilig doen

floddern: langs de straat flaneren

frank: brutaal

gendarm: rijkswachter- brutale vrouw

giebeln: giechelen

gierlap: gierig + lap

gierpense: gierig + lichaam (plat, eig. koemaag)

graanzen: grommen, zeuren

graopen: dingen naar zich toehalen

gresmieger: meisje: eig. iemand die in het gras plast.

grienderd: huilebalk

griepstuver: iem. die stuivers pakt, vasthoudt

havveln: schelden

ibbelketrien: rare vrouw die veel uithuizig is

jeuzeln: zaniken en zeuren

kakelen: luid en druk praten

kalle: < kallen = praten; naam voor verschillende vogels – domme, praatlustige vrouw

kanis: soort mand – hoofd, kop

karebengel: voerman

karottentrekker: werkmans in de tabaksteelt

keffebozze: koffiebeurs, -zak

kert(e): kerf – aarsspleet, gat – vrouwelijk schaamdeel – vrouw, meisje

klets: kaal

klinke: geslachtsopening van een koe, merrie of teef – aars, gat – vrouw

kloefkapper: klompenmaker

kniezebieter: iem. Die zit te kniezen (treuren) en zich te verbijten

koar: korf, vismand

kreut: iets kleins, klein persoon

krint: krentenbijter

kul: teelbal – mannelijk geslachtsdeel

kwebbelen: veel en vlug praten

kwedeln: babbelen

lavabo: wastafel

leeg: lui

linnenrik: droogrek

lor: prol, vod, lap

lut: sullige vrouw

moel: mond

(oet)zoeger: (uit)zuiger

oetzuker: eig. iem. die iets grondig uitzoekt

parg: onaangenaam persoon in het algemeen

pateel: platte schotel

pezeweven: zich met kleinigheden bezighouden, beuzelen

pienekakker: pijnkakker

prengel: eig. afvalhout; vandaar mager persoon, gierigaard

pleut: iets van weinig waarde, misschien vod?

porei: prei

ratelen: veel en vlug praten

rekel: voorwerp uit de vlasbewerking

reutelen: rochelend ademen – rammelen – vervelend praten

ros: oud, afgeleefd paard – slecht persoon

saajelen: kletsen

siepeltrien: aanstellerig kind

sjravelen: zich moeizaam voortbewegen, ploeteren – onrustig heen en weer bewegen

slet: oude lap, versleten stuk stof – slordige, ontuchtige vrouwelijk

slorren: sloffen

slovven: talmen

smoel: mond, bek, muil – gezicht, gelaat

stommeln: met moeite bewegen

taljaar: etensbord

tateren: veel praten

tetteren: vlug en veel praten

tink(e): zeelt

tod(de): waardeloze, gescheurde lap – slordige, luie, ontuchtige vrouw

toote: mond, aangezicht

trampelen: ongedurig heen en weer lopen

trunten: lastig zijn, jengelen

tsjiepen: wenen, huilen

tun: ton

vlegel: dorswerktuig

wes: vest

zagen: zeuren

zoesklot: zoes = zeur, klös = calotte, soort muts

Een aantal ervan is vrijwel alleen voor vrouwen gebruikelijk: *tinke*, *geit*, *schaap* en *koe*; *os*, *ezel* en *rund* worden dan weer uitsluitend gebruikt om mannen te beledigen. Andere, zoals *magere haring* en *dom kalf* kunnen gebruikt worden voor beide seksen. Noodzakelijk is dat zeker niet, in het heetst van de opwinding kunnen we de natuur gerust negeren! Bij schelden gaat het niet zozeer om de juistheid van de biologische werkelijkheid, maar om de psychologie van het afreageren.

Afb. 1 Bijna elk dier kan gebruikt worden om iemand te beledigen.

Zelfs al staan ze los gebruikt ook hun mannetje, toch vinden we deze diernamen ook wel als tweede lid van een samenstelling, zoals in het Lokerse *papzeuge* 'dikke vrouw' of het Limburgse *trampelgans* 'iemand die graag heen en weer loopt'. Algemener bekend is bijvoorbeeld *sloddervos*.

Minder doorzichtige scheldwoorden die toch ook tot de dieren categorie horen, zijn bijvoorbeeld *scharminkel*, van het Latijnse *simiuncula*, verkleinwoord van *simia* 'aap'. Van dezelfde stam zijn de oostelijk Oost-Vlaamse scheldwoorden *simmen* 'simpel iemand' en *semme* 'onnozele vrouw'.

4.2. Siepeltrienen, zageventen en domme boeren

Namen en vooral voornamen komen vrij veel voor als

scheldwoord, ook al zijn sommige niet onmiddellijk als zodanig te herkennen. Bij de vrouwennamen zijn dat bijvoorbeeld *nelle* (van Pieternelle) en *treze* (van Theresia) 'dwaze vrouw' en *bette* (van Elizabeth) in *franke bette* 'brutale vrouw'. De meisjesnaam die bij het schelden het meest in de mond genomen wordt, is misschien wel *Katrien* of korter *Trien*: *domme triene*, *dulle/dolle triene*, *lege triene*, *trage triene*, *vuile triene*, *vieze triene*, *zotte triene* zijn frequent voorkomende combinaties. In het Gronings hebben ze daar een heel gezelschap Katrienen: *ibbelketrien*, *giebelketrien*, *flodderketrien*, *jeuzeltrien*, *siepeltrien*, *boerentrien*; in het Limburgs noemen ze klets-kousen *saajeltrienen*.

De meest bekende jongensnaam zal allicht *Jan* zijn: uitdrukkingen of woorden zoals *een grote Jan*, *een jan-mijn-kluuëte*, *jangat* en *janhen* 'sukkel' worden vaak gebruikt. De arme jongen (...) wordt zelfs vaak gecombineerd met een substantief, en dat levert dan woordgroepen van het type *Jantje contrarie*, *Jan lul* en *Jan Salie* op. De Limburgse scheldwoorden *moelejan* en *moelejanus* 'kletsmajoor, praatjesmaker' horen ook in dit rijtje Jannen. Zijn broertje *Piet* ontsnapt evenmin: *saaie Piet*, *Pietje precies*, *Pietje potent* en *pietlut* zijn maar een paar voorbeelden. En namen zoals *Wouter* en *Johannes* behoren eveneens tot deze groep, maar dan min of meer vervormd: *wuiten* en *wietie* komen van *Wouter*, *Hannes* zoals in *kletshannes* en *lulhannes* is dan weer afkomstig van *Johannes*. De combinatie *(h)annewuiten* 'lompe, onhandige man' is zelfs de combinatie van deze twee laatste namen (*hanne* < *Johannes*, *wuiten* < *Wouter*).

Niet alleen voornamen, ook algemene aanduidingen voor de man en de vrouw liggen goed in de markt als tweede deel van een scheldwoordsamenstelling. *Wijf* en *vent* scoren goed: *kletsvent*, *zagevent*, *kakelwijf*, maar er is meer keuze. Denken we maar aan *tatermadame*, *zageman*, *truntemoei* en *janneverkeerl*. *Truntemoei* licht de sluier op van een belangwekkende groep woorden die voor uitbreiding vatbaar lijkt, namelijk familie-aanduidingen. *Regelneef*, *jabroer*, *drinkebroer*, *lulbroer*, *praatvaar* en *theetante* vormen toch een aparte, negatieve groep verwanten.

Een derde reeks persoonsnamen die bij het schelden vaak

voorkomt, zijn de beroepsnamen. Meestal worden hiervoor beroepen gekozen die een laag sociaal aanzien hebben; vooral de boerenstiel levert stof voor een scheldtirade. *Domme boer*, *lompe boer* of *boer* zonder enige verdere toevoeging zijn al goede voorbeelden, maar ook *boerenpummel*, *boerentrien* en *boerentrut* horen in het rijtje thuis. *Lattenkliever*, *gendarm*, *karottentrekker*, *voddenvent*, *kloefkapper* en *viswijf* zijn voorbeelden van andere beroepen die het goed doen in het scheldwereldje. Ook in vergelijkingen worden dergelijke beroepsnamen vaak gecombineerd met negatieve eigenschappen. Denken we maar aan *zo dronken als een karebengel* of *een ketellaper en roepen* of *schelden als een viswijf*.

4.3. Azijntoten en zotte klinken

Naast dieren en personen lijken lichaamsdelen ook zeer geschikt om naar te verwijzen als we schelden, vooral die lichaamsdelen waarvoor we veel verschillende namen kennen. Dat kunnen zowel 'platte' als 'nette' lichaamsdelen. Als we de 'nette' nauwkeuriger bestuderen, dan blijken vooral het hoofd, het gezicht en varianten ervan het goed te doen. Voorbeelden genoeg: *azijntoote* 'zuurpruim' en *blankettoote* 'vrouw die zich overdadig opmaakt' uit Lokeren, het algemene *domkop* en het Limburgse *klotskop* 'dom, bot mens', de Groningse scheldwoorden *fiemelbekje* 'meisje dat zich vroom voordoet', *havvelsnoet* en *havveltoet* 'snibbig vrouw', het Kruiningse *klapbakkes* 'klikspaan' en *klapsmoel* 'babbelziek persoon', of het Oost-Vlaamse *reutelmuile* 'babbelaar'.

Ook delen van het hoofd en het gezicht worden gebruikt in scheldwoorden, maar toch in mindere mate: het Algemeen Nederlandse woord *domoor*, het Vlaamse *lange tong* 'iemand die graag roddelt' en het Moeskroense *bottekake* 'domkop' illustreren dat. Nog niet al te ver verwijderd van het hoofd is de nek zoals in het Vlaamse *dikke nek* 'zelfingenomen persoon'.

Andere 'nette' lichaamsdelen vinden we bijvoorbeeld in Groningse scheldwoorden, zoals *slofhak* 'vergeetachtig persoon', *slorhak* of *stommelhak* 'iemand die sloffend loopt',

jeuwelhak 'klaagziek persoon' en *kraabhak* 'slechte schaatsenrijder'. Ook in Friesland hoor je wel *hak*-woorden, zoals de benaming *kleumhak* voor 'kouwelijk persoon'. Het betekent immers in een groot deel van Noord-Nederland 'hiel'. En kunnen woorden met *pens* zoals het Drentse *gierpense* hier ook bij? Een pens is eigenlijk de benaming voor een van de koemagen, maar wordt in plattere taal ook gebruikt voor de buik of het hele lichaam.

De 'platte' lichaamsdelen, vooral de mannelijke en de vrouwelijke geslachtsdelen en het achterste, nemen een vrij belangrijke plaats in bij de scheldwoorden. *Lul*, *kul*, *eikel*, *zak*, *klootzak* en *kloot* worden gebruikt om vervelende of flauwe mannen na te roepen. Als tweede deel van een samenstelling worden vooral *zak*, *bozze/beurs* en *kloot* gebruikt. Gecombineerd met *bozze/beurs* 'zak' hoor je het Lokerse *zeemelbozze* 'zenuwpiet' en het Brabantse *zattebeurs* 'zatlap'. Vrouwen krijgen *trut*, *preut*, *kut* enzovoort naar het hoofd geslingerd al naar gelang van de omstandigheden en de regio van gebruik. Gecombineerd met een adjectief kunnen we dat rijtje nog uitbreiden met (*domme*) *konte*, (*dwaze*) *kerte* en (*zotte*) *klinke*. Ook *gat* eist hier zijn of haar plaatsje op. Voorbeelden zijn o.a. het algemeen bekende *babbelgat* en de Groningse woorden *havvelgat* 'twistzieke vrouw' en *dreudelgat* 'zeurkous'. Het Zuid-Limburgse *vot* 'achterste' zoals in *sjravelvot* 'onrustig kind dat niet stil kan zitten' mag ook niet ontbreken in dit rijtje.

4.4. Kletsrousen en morspotten

Als gewone dagelijkse voorwerpen gebruikt worden als scheldwoord, dan valt het op dat ze meestal -meer dan diernamen en persoonsnamen -gecombineerd worden met een negatief adjectief of samengesteld zijn met een afleiding van een negatief klinkend werkwoord. Toch horen we wel eens enkelvoudige woorden zonder toevoeging. Het Groningse *linnenrik* 'droogrek' bijvoorbeeld wordt gebruikt om een mager persoon te beledigen, het Vlaamse *pannenlat* en *poreistok* hebben dezelfde functie. Enkele woorden zijn al zo ingeburgerd dat we niet direct meer aan het voorwerp denken zoals bij *bengel*, *rekel* en *vlegel* die vooral gebruikt worden om een deugniet te benoemen. Dat een *meubel* ook

in Groningen ‘een lastig persoon’ betekent, wekt dan geen verwondering meer.

Langere, gecombineerde vormen komen veel meer voor. Iemand die krom loopt, wordt in Kortrijk en omstreken *scheve lavabo* genoemd; iemand die oud is, wordt wel eens een *oude taart* genoemd en in de streek van Oudenaarde is iemand die gek doet een *zot pateel* ‘platte schotel’.

Toch merken we dat bij deze alledaagse gebruiksvoorwerpen er enkele categorieën zijn die meer opvallen dan andere, en dat zijn in de eerste plaats kledingstukken en voorwerpen die iets kunnen bevatten, zoals een pot of een bord.

4.4.1. Zottemutsen en zeurkousen

Broeken, kousen en mutsen zijn woorden voor kledingstukken die her en der voorkomen als tweede deel van een scheldwoord. Denken we maar aan algemeen gebruikte scheldwoorden als *schijtbroek*, *kletskous* en *babbelkous*, het Vlaamse *zottemuts*, het Groningse *slichtmuts* ‘oppervlakkig iemand’, *zoesklöt* ‘zaniker’ en *slodderboksem* ‘slordigaard’. In Kerkrade komt ook wel *sjra-velwes* ‘onrustig kind’ voor.

Als kledingstukken verouderd zijn of slordig behandeld, worden het vodden en lorren en ook in deze sector hebben we heel wat scheldwoorden gevonden: *slons*, *sloerie*, *slet*, *bel*, *lellebel*, *morsebel*, *toddik* en *tod(de)* met de betekenis ‘slordige vrouw, ontuchtige vrouw’, *lor* ‘deugniet’ en woorden met *-lap* zoals *smeerlap*, zijn maar enkele voorbeelden die etymologisch hun wortels vinden in de vodden-groep.

4.4.2. Zotte patelen en kwedeldozen

Voorwerpen die iets kunnen bevatten, zoals tonnen, dozen, potten en kannen worden vaak genoemd in het tweede deel van een scheldsamenstelling of in combinatie met een ad-

jectief. In Groningen horen we *giebeltun* ‘giebelaarster’ en *kwedeldeus* ‘praatgraag’, in Lokeren *azijnkanne* ‘zuurpruim’ en *brospot* ‘morspot’. Andere scheldwoorden zijn *zaagpot* ‘zeurpiet’, het al genoemde *zot pateel* en *zotte taljoor*.

En mogen we *kaar*-woorden ook geen plaatsje geven in deze groep? Een *kaar* is immers een soort korf, een vismand. In Limburg ook wel een bijenkorf, en die heeft allicht geleid tot Groningse woorden als *reudelkoar* ‘babbeelaarster’, *babbelkoare* en *domkoar*. En misschien hoeven de hierboven vermelde woorden *zak* en *bozze* niet altijd geïnterpreteerd te worden als platte lichaamsdelen: *meelzak* ‘futloos iemand’ of het Lokerse *koffiebozze* ‘iemand die graag en veel koffie drinkt’, horen wellicht ook thuis in de groep van deze voorwerpen.

5. Tot slot

Mensen hebben er in allerlei omstandigheden kennelijk behoefte aan om er af en toe eens flink op los te schelden.

Dat we daarbij niet al te veel moeite hoeven te doen om het geschikte woord te vinden, blijkt duidelijk uit wat voorafgaat: we beschikken over een bijna onuitputtelijke reeks scheldwoorden. Blijkbaar vinden we het zelfs een leuk tijdverdrijf om ons in die verschillende scheldwoorden te verdiepen: in tal van publicaties wordt uitgebreid aandacht besteed aan dit thema. Vanzelfsprekend geldt

dat niet alleen voor dialecten en publicaties over dialect. Ook voor het Standaardnederlands bestaan er allerlei verzamelingen van scheldwoorden, zoals het werk van Hans Heestermans *Luilebol! Het Nederlands Scheldwoordenboek* en Frank Jansen *Van apekop tot zielepoot. Hoe mensen elkaar typeren* bijvoorbeeld hebben laten zien. Ewoud Sanders’ verzameling van verwensingen *Krijg de vinkentering!*

Scheldwoorden met kous kunnen eigenlijk ook in de groep van ‘platte’ lichaamsdelen geplaatst worden. Het WNT vermoedt dat kous in dergelijke samenstellingen moet opgevat worden in de platte betekenis, nl. als benaming voor het vrouwelijk geslachtsdeel, en vandaar als benaming voor een vrouw. Tegenwoordig wordt deze betekenis er niet meer mee geassocieerd, zodat sommige van die scheldwoorden ook op mannelijke personen kunnen worden toegepast, zoals *kletskous* en *zeurkous*.

en Piet van Sterkenburgs boek *Vloeken* liggen in dezelfde buurt.² Dezelfde belangstelling voor scheldwoorden vinden we trouwens ook buiten het Nederlandse taalgebied. Even een stukje naar het oosten rijden en we komen in Duitsland. Is daar nog één streektaal waarvan de scheldwoorden niet verzameld zijn? Daarnaast maakte Herbert Pfeiffer een overzicht van meer dan 10.000 van dit soort woorden voor het Hoogduits in *Das große Schimpfwörterbuch*.

Schelden kan lang niet altijd kwaad en vaak is het zelfs een bron van plezier voor wie even de tijd neemt er eens rustig voor te gaan zitten: kijken naar taal in al zijn creatieve gedaantes.

NOTEN

1. Dit artikel verscheen eerder in *Traditie*, jaargang 7, nummer 2 (Zomer 2001) en is daaruit integraal overgenomen.

2. Na 2001 verschenen ook nog de volgende boeken i.v.m. dit onderwerp: Piet van Sterkenburg (2008), *Krachttermen. Scheldwoorden, vervloekingen, verwensingen, beledigingen, smeekbeden en bezweringen*. Schiedam: Scriptum en Marc de Coster (2007), *Groot scheldwoordenboek. Van apenkont tot zweefteef*. Standaard Uitgeverij. Antwerpen.